

Sažeci spisa o organizaciji Karlovačke Vojne krajine od 1733. do 1763. iz Ratnog arhiva u Beču

Ivan Jurišić

U okviru rada na disertaciji boravio sam 1994. u Beču kao stipendista Austrijskog Instituta za istočnu i jugoistočnu Europu. U tamošnjem Državnom arhivu, u fondu Ratni arhiv, poduzeo sam opsežna istraživanja na građi važnoj za temu disertacije. U ovom prilogu ukratko ću prikazati jedan od tih izvora (podeblju knjigu velikog formata), u kojem se nalaze kronološki upisani sažeci (rezime) spisa o ustroju Karlovačke i Varaždinske Vojne krajine, za razdoblje od 1547. do 1803. (Chronologischer Aktensauszug über die Organisierung der k. k. Karlstädter und Warasdiner Militärgrenze 1547-1803, KA, KUK Kriegsministerium, Sonderbestand, Militärgrenze, MG. 24).

Kod prikaza sadržaja spomenute knjige ograničit ću se na razdoblje od 1733. kada noviji podaci o ustroju (preustroju) Karlovačke krajine postaju učestaliji, do 1763. godine kada završava sedmogodišnji rat, a njime ujedno i jedan odsječak u organizaciji Krajine. Kako mnogih spisa, čiji su sažeci ovamo uvedeni, danas više nema, to su ovi kratki sadržaji ponekad jedini preostali trag o njima. No, i u takvom, krajnje reduciranom obliku, još uvijek su upotrebljivi (pored ostalih) kao informacija o organizaciji, odnosno u ovom slučaju reorganizaciji Karlovačke krajine u navedenom razdoblju, iako je pokušaja za njen preustroj bilo i ranije.

U 40 godina od mira u Srijemskim Karlovcima (1699) do dolaska na vlast Marije Terezije (1740), poduzeto je mnogo pokušaja preuređivanja Vojne krajine u okviru promjena koje su Habsburgovci provodili od početka 18. stoljeća sa ciljem stvaranja centralističke apsolutističke monarhije. No, svi su ti pokušaji ostajali uglavnom bezuspješni. Nakon dolaska Marije Terezije na prijestolje poduzimaju se daljnji naponi za preustrojem svih ostalih, pa tako i Karlovačke krajine. Godine 1742. naređeno je Josephu Friedrichu, princu od Hildburghause-na (na kojeg je još 1735. prenesena uprava komisijom za preuređenje Varaždinske i Karlovačke krajine) da započne rad na prijedlogu za bolje uređenje Karlovačke krajine, a slijedeće godine (1743) carica je osnovala Vojni direktorij i glavni stožer (general-komandu) za unutrašnju Austriju te Varaždinsku i Karlovačku krajinu, pod upravom Dvorskog ratnog vijeća. I na čelo ovih ustanova postavljen je princ od Hildburghausena. U toku preustroja uvidio je da je za njegovo provođenje potreban točan i potpun opis ljudstva sposobnog za vojnu službu. Popis je završen u travnju 1746. i u kolovozu iste godine sproviđi princ, prema konačnoj verziji plana uređenja Karlovačkog generalata, koja se nešto razlikovala od prvotnog plana s početka kolovoza 1745., njegov preustroj. Nakon njegova povlačenja sa svih dužnosti vezanih za preustroj Karlovačkog i Varaždinskog generalata, 1749. godine direktorij je ukinut, a uprava Karlovačkim generalatom povjerena je generalbojniku (generalmajoru), barunu Leopoldu Eugenu Scherzeru, koji je nastavio preustroj ovog generalata (Opširnije o ovome vidi u: I. Jurišić, Joseph Friedrich princ od Hildburghausena

i preustroj Karlovačkog generalata 1737-1749. prema rukopisu "Beitrage zur Geschichte der Warasdiner und Karlstädter Grenz Verfassung", Ratni arhiv, Beč, 1781, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest 27, 1994, 331-337).

Pri odabiru sažetaka ograničio sam se, dakle prvenstveno na one koji govore o Karlovačkom generalatu, u navedenom razdoblju. Takvih sam našao preko 100. U onima u razdoblju od 1733. do 1739. godine spominje se većinom general Stubenberg (prethodnik Hildburghausena u preustroju ovog generalata) i njegovi planovi preustroja, a zatim, do 1746. Hildburghausen i njegov rad na preuređenju generalata. Nadalje, tu su podaci o starom i novom Karlovcu (ima ih već od 1735). Godine 1750. spominje se osnivanje vojarne, arsenala (vojnog skladišta) i mosta preko rijeke Kupe u Karlovcu, 1752. kanal za pitku vodu i odvodni kanal (u Kupcu) za nečistoću, plaće buduće posade krajišnika, smještene u karlovačkoj utvrdi, a 1755. kanal za pročišćavanje vode i brana. Tu je zatim molba postolara za osnivanje privilegiranog ceha iz 1754. te zatim (1755) molba krojačkih majstora karlovačke tvrđave za potvrdu cehovskog pravilnika iz 1716. godine. Dosta podataka ima i o prometnicama. Tako se već 1750. raspravlja o gradnji ceste kroz Liku prema Karlobagu, iako je gradnja ceste tzv. "Terezijane", od Gospića do Karlobaga započeta tek 1784. i završena 1786. Spominje se i potreba gradnje okrijepnih mjesta za vozare i ostalo stanovništvo po Karolinskoj i Jozefinskoj cesti, te mitnice. Gotovo alarmantno zvuče česti izvještaji trgovinske uprave o pogubnoj sječi (uglavnom hrastovine) u primorskom dijelu šuma Karlovačkog generalata. Veliki dio sažetaka govori o naoružanju i opremi te odjeći krajišnika. Budući da ih je 1751. nedostajalo, spominje se 1753. da je za cijeli generalat potrebno 5836 pušaka, da će ih se na više mjesta u generalatu deponirati 3000 komada, a govori se i o njihovoj predaji krajišnicima na upotrebu uz davanje stanovite novčane naknade. Pored podataka o nedostatku nove vojničke odjeće, spominje se 1758. i promjena boje odjeće karlovačkih husara, te materijala za izradu kapa, a 1760. ukidanje novčane potpore krajišnicima za odjeću. Tu su zatim podaci o brizi za krajišnike invalide, te za žene i djecu zarobljenih krajišnika. Tako se određena dobra generalata predaju na upravu invalidskom fondu, ili se prihodi od raznih pristojbi (od točionica vina, mesnica, ili regalija od globa) ustupaju ustanovama za smještaj invalida. Ženama i djeci zarobljenih krajišnika nastojalo se pomoći davanjem žita ili manjim novčanim prilozima. Pored svega navedenog mogu se naći još i slijedeći podaci: o osnivanju postrojbi, napređivanju, položajnim tabelama časnika i njihovim plaćama, dezertiranju krajišnika, hajdučkim upadima, dozvolama stranim trgovcima za prodaju robe u generalatu, pitanjima vjeroispovijesti krajišnika i svećenika pravoslavne vjere, osnivanju kontumaca, plemićkoj obitelji Salopek iz ogulinske pukovnije, uvođenju novih mjera i utega u generalat, apoteci u franjevačkom samostanu u Karlovcu, brakovima pripadnika različitih vjeroispovijesti, zakladama: Šelenburškoj (za invalide krajiške časnike i vojake) te Kaosovoj (za siromašne dječake i udovice krajišnika), potvrđama povlastica, preopterećenosti krajišnika službom, što ih ometa u obrađivanju polja, izvozu žita iz Like i Krbave prema Senju i Karlobagu, financiranju popravka dvorca Švarča i daljnjoj upravi njime, sanitetskom pravilniku za Senj i Karlobag i njegovoj eventualnoj primjeni u generalatu, premjeravanju i crtanju obale rijeke Kupe, inkorporaciji u Karlovački generalat nekih dotadašnjih komorskih dobara, jurisdikciji nad nekim vojnim lenskim dobrima, stanju vojnih tvorničara u generalatu, pojedinim mjestima u generalatu (Slunju, Ogulinu, Kraljevici, Karlobagu, Senju), osnivanju sada dudu, itd.

Svi ovi sadržaji sažetaka govore o opsegu poslova vezanih za ustroj i preustroj generalata u razdoblju od 1733. do 1763., o svakodnevnim poslovima obavljanim unutar generalata, te o korespondenciji generalata s raznim organima vlasti.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine